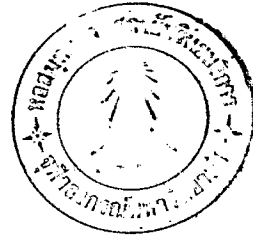

บทที่ 2

สิทธิของผู้รับประกันภัย

2.1 ข้อรับเบี้ยประกันภัย

ดังได้กล่าวมาแล้วว่า สัญญาประกันวินาศภัยเป็นสัญญาต่างตอบแทน ฝ่ายผู้รับประกันภัยมีสิทธิที่จะได้รับเบี้ยประกันภัยจากคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง เพื่อเป็นการตอบแทนในการที่ตนยอมรับเข้าเสี่ยงภัยแทนผู้เอาประกันภัย และรับผิดชอบชดใช้ค่าสินไหมทดแทนในเมื่อมีวินาศภัยเกิดขึ้น มีผู้นิยามเบี้ยประกันภัยว่า หมายถึง "ราคาที่คุ้มกับภัย (ที่ผู้รับประกันภัยจะต้องเสี่ยง)" "a price paid adequate to the risk" ซึ่งโดยข้อเท็จจริงก็ไม่ค่อยตรงนัก เพราะการกำหนดเบี้ยประกันภัยเป็นสิทธิของผู้รับประกันภัย โดยเฉพาะ (เว้นแต่จะถูกควบคุมโดยหน่วยงานของรัฐ) (1)

สิทธิในการรับเบี้ยประกันภัยของผู้รับประกันภัยเป็นสิทธิเด็ดขาด แม้จะปรากฏในภายหลังว่าตลอดระยะเวลาแห่งสัญญาจะไม่มีวินาศภัยตามที่ระบุไว้ในกรมธรรม์เกิดขึ้นก็ตาม ผู้รับประกันภัยก็ไม่จำเป็นต้องคืนให้ ช้อยกเว้นในเรื่องนี้ (การคืนเบี้ยประกันภัย) จะมีได้ก็เฉพาะในกรณีที่มิกฎหมายบัญญัติไว้ หรือมีข้อตกลงกันเป็นพิเศษไว้ในกรมธรรม์เท่านั้น ซึ่งรายละเอียดในเรื่องนี้จะได้อธิบายไว้โดยละเอียดเมื่อถึงตอนศึกษาถึงสิทธิของผู้เอาประกันภัยในการขอรับเบี้ยประกันภัยคืน

2.1.1 อัตราเบี้ยประกันภัย

เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่า การประกันภัยถือกำเนิดมาจากความจำเป็นในทางการค้า แบบแรกของสัญญาประกันภัยได้แก่การประกันภัยทางทะเล

(1) Sidney Preston and Raoul P. Colinvaux, The Law of Insurance - Life, Accident, Fire, Liability, Motor Vehicle and Guarantee, (London : Sweet & Maxwell, Ltd., 1950), p. 129

ซึ่งเริ่มมีตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 10 ในประเทศอิตาลีก่อน ต่อมาก็แพร่หลายเข้าไปใน ประเทศปอร์ตุเกส สำหรับในประเทศหลังนี้ปรากฏตามประวัติว่า มีการตราข้อบังคับ เกี่ยวกับการประกันภัยขึ้นใช้ โดยกำหนดว่า เจ้าของเรือและพวักทุกคนในกรุงลิสบอน จะต้องนำเงินร้อยละ 2 ของกำไรที่เกิดจากการเดินเรือหนึ่งเที่ยวส่งเข้ากองทุนกลาง ซึ่งเมื่อปรากฏว่าบุคคลใดได้รับความเสียหายจากเรืออัปปาง ก็จะได้รับชดใช้จาก กองทุนอันนี้⁽²⁾

ด้วยเหตุนี้เองจึงอาจจะกล่าวได้ว่า เงินกำไรในอัตราร้อยละ 2 นี้ เป็นอัตราเบี้ยประกันภัยซึ่งถูกกำหนดขึ้นเป็นครั้งแรกในประวัติของกิจการประกันภัย โดยปกติผู้รับประกันภัยจะกำหนดอัตราเบี้ยประกันภัยไว้ในจำนวน ที่คิดว่า เมื่อรวมกันหลาย ๆ รายแล้วเพียงพอที่จะจ่ายเป็นค่าสินไหมทดแทน ค่าใช้จ่ายในการบริหารงาน และมีเหลือไว้เป็นกำไรส่วนหนึ่งด้วย การกำหนดกำไรวิชา สลิตติมาใช้ นอกจากนี้ อัตราเบี้ยประกันภัยจะสูงหรือต่ำก็ยังขึ้นอยู่กับลักษณะของภัยที่ ผู้รับประกันภัยรับเสี่ยงอีกด้วย

โดยที่กิจการประกันภัยเจริญก้าวหน้ามาเป็นลำดับ ซึ่งจากการ สืบรวจพบว่า จำนวนเงินเบี้ยประกันภัยซึ่งบริษัทผู้รับประกันภัยในสหรัฐอเมริกา เก็บ ได้ในปีหนึ่งรวมกันเป็นเงินสูงถึง 54,580,000,000 เหรียญสหรัฐ⁽³⁾ นับว่าเป็น ตัวเลขที่น่าสนใจมาก กระนั้นก็ตาม ก็ยังปรากฏว่ามีการแข่งขันแย่งชิงลูกค้าใน ระหว่างผู้รับประกันภัยด้วยกัน เป็นเหตุให้แนวโน้มที่ผู้รับประกันภัยจะกำหนดอัตรา เบี้ยประกันภัยไว้สูงเกินเหตุเกือบไม่มี เพราะจะทำให้ขาดลูกค้า นอกจากนี้ใน ประเทศไทยยังมีกฎหมายควบคุมและป้องกันมิให้ผู้รับประกันภัยกำหนดอัตราเบี้ยประกัน ภัยสูงหรือต่ำจนเกินไปอีกด้วย กฎหมายดังกล่าวได้แก่พระราชบัญญัติประกันวินาศภัย

(2) Edwin Stacey Oakes, American Jurisprudence, Vol. 29, (San Francisco : Bancroft - Whitney Company, 1940), p. 46

(3) Robert Riegel and Jerome S. Miller, Insurance Principles and Practices, p. 15

พ.ศ. 2510 มาตรา 22 ซึ่งบัญญัติว่า "อัตราเบี้ยประกันภัยที่บริษัทกำหนดจะต้องได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียน

อัตราเบี้ยประกันภัยที่นายทะเบียนเห็นชอบไว้แล้ว เมื่อนายทะเบียนเห็นสมควรหรือเมื่อบริษัทร้องขอ นายทะเบียนจะสั่งให้เปลี่ยนอัตรานั้นเสียใหม่ก็ได้ การเปลี่ยนอัตราใหม่ไม่มีผลกระทบต่อกรมธรรม์ประกันภัยที่ได้กำหนดอัตราเบี้ยประกันภัยที่นายทะเบียนได้ให้ความเห็นชอบไว้ก่อนแล้ว"

2.1.2 สิทธิเรียกร้องของผู้รับประกันภัยในการเรียกเอาเบี้ยประกันภัยเกิดขึ้นเมื่อใด

หลักทั่วไปตามกฎหมายไทย

เมื่อสัญญาประกันภัยเกิดขึ้นแล้ว และคู่สัญญาได้ตกลงกำหนดจำนวนเบี้ยประกันภัยตลอดจนวิธีการในการส่งเบี้ยประกันภัยแล้ว ก็ต้องถือว่าสิทธิของผู้รับประกันภัยในการขอรับเบี้ยประกันภัยย่อมเกิดขึ้น ณ บัดนั้น (4)

หากผู้เอาประกันภัยไม่ชำระเบี้ยประกันภัยตามสัญญาประกันวินาศภัย ผู้รับประกันภัยก็มีสิทธินำคดีขึ้นสู่ศาล เรียกร้องให้ผู้เอาประกันภัยใช้เบี้ยประกันภัยตามที่ตกลงกันไว้ได้ แต่การฟ้องคดีในกรณีเช่นว่านี้ จะต้องกระทำเสียภายในกำหนดสองปี นับแต่วันที่สิทธิจะเรียกให้ใช้เบี้ยประกันภัยถึงกำหนด (5) หรือถ้าปรากฏว่าในระหว่างที่เรียกร้องเอาเบี้ยประกันภัยจากผู้เอาประกันภัยอยู่นั้น เกิดมีวินาศภัยขึ้นตามสัญญา ผู้รับประกันภัยชอบที่จะปฏิเสธไม่ยอมชำระค่าสินไหมทดแทน

(4) จารัสต์ เขมะจารุ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยประกันภัย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว, 2515), หน้า 72

(5) ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 882 วรรคสอง

ให้ผู้เอาประกันภัยได้ จนกว่าผู้เอาประกันภัยจะยอมชำระเบี้ยประกันภัยให้⁽⁶⁾
 ทั้งนี้ เพราะวาสัญญาประกันวินาศภัยเป็นสัญญาต่างตอบแทนดังได้กล่าวมาแล้วในตอน
 ตนนั่นเอง

หลักกฎหมายต่างประเทศ

หลักกฎหมายอังกฤษ⁽⁷⁾

1. ถ้ามิได้กำหนดไว้โดยชัดแจ้งในกรมธรรม์ประกันภัยว่า จะ
 ให้ผู้เอาประกันภัยชำระเบี้ยประกันภัยเมื่อใด ผู้เอาประกันภัยอาจชำระได้ ณ เวลา
 ใดตามที่ตนสะดวกและเห็นสมควร ซึ่งอาจจะชำระก่อนหรือหลังเกิดวินาศภัยก็ได้
 แต่ที่แน่นอนที่สุด การชำระเบี้ยประกันภัยต้องกระทำภายหลังที่สัญญาประกันภัยเกิดขึ้น
 แล้ว

ในกรณีที่เกิดวินาศภัยขึ้น และผู้รับประกันภัยได้ใช้ค่าสินไหม
 ทดแทนให้แล้ว ถ้าผู้รับประกันภัยยังมีได้รับชำระเบี้ยประกันภัย ผู้รับประกันภัยยอม
 พ้องคดีต่อศาลให้บังคับให้ผู้เอาประกันภัยชำระเบี้ยประกันภัยได้เสมอ

2. ในทางปฏิบัติ ในกรมธรรม์มักจะมีข้อกำหนดไว้เป็นเงื่อนไข
 ไขว่ การประกันภัยยังไม่มีผลคุ้มครอง หรือผู้รับประกันภัยจะยังไม่รับผิดชอบต่อ
 วินาศภัยใด ๆ หากจะพึงเกิดขึ้นก่อนผู้รับประกันภัยได้รับชำระเบี้ยประกันภัยทั้งหมด
 หรือแต่บางส่วน

ในกรณีเช่นนี้จึงเป็นที่เข้าใจได้ว่า การชำระเบี้ยประกันภัย
 เป็นเงื่อนไขบังคับก่อน ซึ่งผู้เอาประกันภัยจะต้องปฏิบัติ มิฉะนั้น ความรับผิดชอบ
 ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนของผู้รับประกันภัยจะยังไม่เกิดขึ้น

(6) ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 369

(7) A.W. Baker Welford and W.W. Otter - Barry, The Law relating to Fire Insurance, (London : Butterworth & Co., 1921), pp. 191 - 92

เงื่อนไขบังคับก่อนเกี่ยวกับความรับผิดชอบของผู้รับประกันภัยนี้
 คำสอนจารย์จิตติ ติงศภัทย์ ได้อธิบายไว้ว่า (8)

"เงื่อนไขชนิดนี้ไม่ใช่เงื่อนไขตามความหมายของ
 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 145 แต่เป็นข้อสัญญาที่กำหนด
 ไว้ให้ผู้เอาประกันภัยต้องปฏิบัติ ก่อนที่ผู้รับประกันภัยจะต้องใช้ค่าสิน
 โหมทดแทนเท่านั้น ไม่มีผลถึงกับให้สัญญาประกันภัยไม่เกิดผล หรือสิ้น
 ผล ดังเงื่อนไขในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 145
เงื่อนไขเช่นนี้เป็นเงื่อนไขแห่งความรับผิดชอบตามนิติกรรม ไม่ใช่เงื่อนไข
แห่งการเกิดผล หรือการสิ้นสุดของนิติกรรม"

จากหลักข้างต้นนี้พอสรุปได้ว่า แม้สัญญาประกันภัยจะมีผลใช้บังคับ
 แล้วก็ตาม แต่หากกว่าวินาศภัยยังไม่เกิดขึ้น สิทธิเรียกร้องเบี้ยประกันภัยของผู้รับ
 ประกันภัยก็ยังไม่เหมือนเดียวกัน อย่างไรก็ตาม เรื่องนี้ก็มีทางออกที่เป็นประโยชน์แก่
 ผู้รับประกันภัย โดยวิธีตกลงกันไว้ในกรมธรรม์เสียให้ชัดเจนว่า จะให้ผู้เอาประกัน
 ภัยชำระเบี้ยประกันภัยตามกำหนดเวลาใด ซึ่งอาจกำหนดวันเป็นที่แน่นอน หรือเป็น
 เงื่อนไขบังคับก่อนก็ได้ เช่นกำหนดว่า จะต้องชำระเสียก่อนเกิดวินาศภัยเช่นนี้เป็นต้น

ในกรณีแรก เมื่อถึงกำหนดเวลาดังกล่าว ผู้รับประกันภัยก็ย่อมมี
 สิทธิเรียกร้องให้ผู้เอาประกันภัยชำระเบี้ยประกันภัยให้ตนได้ทันที ส่วนในกรณีหลัง
 แม้ผู้รับประกันภัยจะไม่มีสิทธิเรียกร้องให้ชำระเบี้ยประกันภัยให้แทนได้ตามอำเภอใจ
 ก็ตาม แต่ผู้รับประกันภัยก็ไม่เสียเปรียบผู้เอาประกันภัยมากมายนัก เพราะถ้าเกิด
 วินาศภัยขึ้น ผู้รับประกันภัยก็ไม่มีหน้าที่ต้องชำระค่าสินไหมทดแทน

(8) จิตติ ติงศภัทย์, คำสอนชั้นปริญญาตรีกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วย
ประกันภัย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แสงสุทธิการพิมพ์, 2516), หน้า 81

หลักกฎหมายฟิลิปปินส์

ตามกฎหมายของประเทศฟิลิปปินส์⁽⁹⁾ ผู้รับประกันภัยมีสิทธิเรียกร้องเบี้ยประกันภัยทันทีที่ทรัพย์สินอันได้เอาประกันภัยไว้เริ่มมีการเสียหายตามที่ใดตกลงไว้แล้ว อย่างไรก็ตาม คดีกรณีอาจทำความตกลงกันไว้เป็นพิเศษก็ได้ เป็นทำนองว่าผู้รับประกันภัยยอมให้สินเชื่อ (credit) สำหรับเบี้ยประกันภัยที่ถึงกำหนดชำระ แต่ไม่ว่ากรณีจะเป็นประการใดก็ตาม กรมธรรม์ทุกฉบับที่ออกโดยบริษัทผู้รับประกันภัยจะไม่สมบูรณ์ และไม่ผูกพันคู่สัญญา จนกว่าจะได้มีการชำระเบี้ยประกันภัยเรียบร้อยแล้ว

มีขอนาสั่งเกตว่า ฟิลิปปินส์และสหรัฐอเมริกายึดถือหลักกฎหมายเดียวกันเกี่ยวกับเบี้ยประกันภัย คือ ตามกฎหมายของทั้งสองประเทศไม่ถือว่าเบี้ยประกันภัยเป็นหนี้สิน ซึ่งหมายความว่า ผู้รับประกันภัยไม่อาจฟ้องร้องบังคับให้ผู้เอาประกันภัยชำระเบี้ยประกันภัย (ซึ่งถึงกำหนดชำระแล้ว) แก่ตนได้ เพราะเหตุที่กฎหมายถือว่า เบี้ยประกันภัยไม่ใช่หนี้สินไม่ว่าจะพิจารณาในแง่ใด ๆ ก็ตาม

บางท่านอาจจะคิดว่า เมื่อเป็นเช่นนี้ผู้รับประกันภัยมิเสียเปรียบผู้เอาประกันภัยจนเกินไปหรือ ผู้เขียนเห็นว่าไม่น่าจะเป็นไปได้ เพราะได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า กรมธรรม์ทุกฉบับจะไม่มีผลบังคับจนกว่าผู้รับประกันภัยจะได้รับชำระเบี้ยประกันภัย นอกจากนี้ ผู้เขียนยังมีความเห็นเพิ่มเติมอีกว่า คู่สัญญาไม่อาจทำความตกลงให้รับผิดชอบไปจากบทบัญญัติของมาตรา 92 แห่งรัฐบัญญัติประกันภัยของฟิลิปปินส์ฉบับนี้ได้ เพราะน่าจะถือได้ว่าเป็นกฎหมายที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน ขอคุ้มครองประโยชน์ของผู้รับประกันภัยจึงอยู่ที่ว่า ตราบใดที่ยังไม่มีการจ่ายเบี้ยประกันภัย ผู้รับประกันภัยก็ไม่ต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เอาประกันภัยตามสัญญา

(9) รัฐบัญญัติประกันภัยของฟิลิปปินส์ (ฉบับที่ 2427), มาตรา 72

2.2 เรียกให้ผู้เอาประกันภัยหรือผู้รับประกันประโยชน์ใช้ค่าสินไหมทดแทน

สิทธิของผู้รับประกันภัยในเรื่องนี้หมายถึง กรณีที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 881 วรรคสอง ซึ่งบัญญัติว่า "ถ้ามิได้ปฏิบัติตามบทบัญญัติที่กล่าวมาในวรรคก่อน ผู้รับประกันภัยอาจเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายอย่างใด ๆ อันเกิดแต่การนั้นได้ เว้นแต่อีกฝ่ายหนึ่งจะพิสูจน์ได้ว่า ไม่สามารถที่จะปฏิบัติได้" เป็นเรื่องที่เกิดจากการที่ผู้เอาประกันภัยหรือผู้รับประกันประโยชน์ไม่ปฏิบัติตามที่บัญญัติไว้ในวรรคแรก คือ การบอกกล่าววินาศภัยเป็นไปโดยล่าช้า

ตามบทบัญญัติข้างต้น ความรับผิดชอบในการใช้ค่าสินไหมทดแทนของผู้เอาประกันภัย หรือผู้รับประกันภัยจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อ

- ก. การบอกกล่าววินาศภัยของผู้เอาประกันภัยหรือผู้รับประกันภัย มิได้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด
- ข. การปฏิบัติล่าช้าของผู้เอาประกันภัยหรือผู้รับประกันภัยเป็นเหตุให้ผู้รับประกันภัยได้รับความเสียหายอย่างใดอย่างหนึ่ง
- ค. ความเสียหายที่ผู้รับประกันภัยได้รับ จะต้องเป็นความเสียหายที่เป็นตัวเงิน หรืออาจคำนวณเป็นตัวเงินได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1002/2501 การที่ผู้เอาประกันภัยชักช้าไม่แจ้งโดยทันทีเมื่อรณหาย หากทำให้ผู้รับประกันภัยหลุดพ้นจากความรับผิดชอบ ไม่เป็นการแจ้งช้าของผู้เอาประกันภัยทำให้ผู้รับประกันภัยเสียหายอย่างไร ผู้รับประกันภัยก็ชอบที่จะเรียกร้องเอาค่าเสียหายจากผู้เอาประกันภัยได้อีกส่วนหนึ่ง

ไม่ปรากฏข้อเท็จจริงในคดีนี้ว่า ผู้รับประกันภัยได้รับความเสียหายเพราะการชักช้าไม่แจ้งในทันทีของผู้เอาประกันภัยอย่างไร ศาลจึงไม่พิพากษาให้ผู้เอาประกันภัยชดเชยค่าเสียหายให้ผู้รับประกันภัย

คำพิพากษาศาลฎีกาฉบับนี้ ศาลศาสตราจารย์จิติ ดิงค์ภักดิ์ ได้กรุณาหมายเหตุท้ายฎีกาไว้ว่า "ถ้าในกรมธรรม์ไม่ได้เขียนไว้โดยชัดแจ้งว่า การชักช้าไม่แจ้งอุบัติเหตุเป็นเงื่อนไขบังคับก่อนแห่งความรับผิดชอบของผู้รับประกันภัยแล้ว ต้องถือตามประมวล

กฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 881 คือ ผู้รับประกันภัยไม่พ้นจากความรับผิด แต่ถ้าเสียหายอย่างไรเพราะความละเลยของผู้เอาประกันภัย ก็ชอบที่จะเรียกร้องเอาค่าเสียหายจากผู้เอาประกันภัยได้ การบอกกล่าวถึงวินาศภัยที่เกิดขึ้น หาใช่หน้าที่ที่จะต้องชำระตอบแทนกันไม่ จึงไม่เป็นเงื่อนไขแห่งการชำระหนี้ของผู้รับประกันภัยแต่อย่างใด"

ปัจจุบันนี้ กรมธรรม์ประกันภัยรถยนต์ (ฉบับมาตรฐาน) ได้กำหนดไว้เป็นเงื่อนไขบังคับก่อนในข้อ 1.9 ว่า "บริษัทจะรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนตามกรมธรรม์ประกันภัยนี้ต่อเมื่อผู้เอาประกันภัยได้ปฏิบัติถูกต้องตามสัญญาประกันภัย และเงื่อนไขแห่งกรมธรรม์ประกันภัยนี้"

ในขณะเดียวกันในกรมธรรม์ดังกล่าวก็มีเงื่อนไขเกี่ยวกับการแจ้งอุบัติเหตุไว้ในข้อ 1.3 ซึ่งนอกจากจะมีรายละเอียดอื่น ๆ ไว้แล้ว ยังได้นำหลักเกณฑ์ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 881 วรรคสอง มาระบุไว้ด้วยอย่างครบถ้วน จึงเป็นอันแน่นอนว่า ต่อแต่นี้ไปถ้าผู้เอาประกันภัยบอกกล่าววินาศภัยให้ผู้รับประกันภัยทราบล่าช้า จะทำให้ผู้รับประกันภัยหลุดพ้นความรับผิด (ในการใช้ค่าสินไหมทดแทน) ไปเลยทีเดียว

อย่างไรก็ดี ถ้าผู้เอาประกันภัยหรือผู้รับประกันภัยสามารถพิสูจน์ได้ว่า ตนไม่สามารถบอกกล่าววินาศภัยได้ภายในเวลาที่กำหนด หรือได้ทันทีที่ ผู้รับประกันภัยก็ไม่อาจเรียกค่าเสียหายได้

ปัญหามีว่า ข้อยกเว้นความรับผิดของผู้เอาประกันภัยหรือผู้รับประกันภัยตามมาตรานี้มีความหมายเพียงใด ตั๋วบทเขียนว่า "เว้นแต่อีกฝ่ายหนึ่งจะพิสูจน์ได้ว่าไม่สามารถที่จะปฏิบัติได้"

ผู้เขียนเห็นว่า พฤติการณ์ที่ไม่สามารถปฏิบัติได้ตามมาตรานี้ คงไม่เคร่งครัดถึงกับว่าต้องเป็นเหตุสุดวิสัย เพราะถ้าหากว่าการที่ผู้เอาประกันภัยหรือผู้รับประกันภัยจะพ้นความรับผิดได้เฉพาะกรณีมีเหตุสุดวิสัยแล้ว ก็ไม่ต้องเขียนไว้ การที่ไม่สามารถปฏิบัติอย่างหนึ่งอย่างใดได้เพราะเหตุสุดวิสัยนั้น โดยหลักทั่วไปผู้เอาประกันภัยหรือผู้รับประกันภัยไม่ต้องรับผิดชอบอยู่แล้ว (เว้นแต่จะมีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นพิเศษ ดังกรณีที่ระบุไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 660) ข้อความที่

ว่า "ไม่สามารถที่จะปฏิบัติได้" นั้น น่าจะพิจารณาแต่เพียงว่า ที่ปฏิบัติไม่ได้นั้นมีเหตุ ผลสมควรหรือไม่ ถ้ามีเหตุผลสมควร ก็ไม่ต้องรับผิด

ขอเปรียบเทียบหลักกฎหมายต่างประเทศ

หลักกฎหมายอังกฤษ

หลักกฎหมายอังกฤษเกี่ยวกับการเรียกค่าสินไหมทดแทนในกรณีที่ผู้เอาประกันภัยบอกกล่าววินาศภัยล่าช้า จำแนกได้เป็น 2 กรณี (10)

ประการแรก ถ้าในกรมธรรม์ประกันภัยระบุไว้แน่ชัดว่า การบอกกล่าววินาศภัยเป็นเงื่อนไขบังคับก่อนแห่งความรับผิดของผู้รับประกันภัยแล้ว การบอกกล่าวล่าช้าจะทำให้ผู้เอาประกันภัยหมดสิทธิเรียกร้องเงินประกัน (ค่าสินไหมทดแทน) จากผู้รับประกันภัยโดยสิ้นเชิง แม้จะปรากฏว่า เหตุที่ล่าช้านั้นจะเนื่องมาจากพฤติการณ์ที่ไม่อยู่ภายใต้บังคับ (นอกเหนือการควบคุม) ของผู้เอาประกันภัย และได้บอกกล่าวแล้วในโอกาสแรกที่สามารถปฏิบัติได้ก็ตาม

ประการที่สอง ในกรณีที่กรมธรรม์ประกันภัยมิได้กำหนดให้การบอกกล่าววินาศภัยเป็นเงื่อนไขบังคับก่อนแห่งความรับผิดของผู้รับประกันภัย แม้จะปรากฏว่าการบอกกล่าวล่าช้าเป็นไปโดยล่าช้า ผู้รับประกันภัยก็ไม่อาจปฏิเสธความรับผิดได้ แต่หากใดก็ตามว่า การบอกกล่าวล่าช้าของผู้เอาประกันภัยเป็นเหตุให้ผู้รับประกันภัยได้รับความเสียหาย ผู้เอาประกันภัยจะต้องรับผิดชดเชยให้

หลักกฎหมายรัสเซีย

กรณีที่ฝ่ายผู้รับประกันภัยมีสิทธิเรียกค่าเสียหายจากผู้เอาประกันภัยนี้ มีกำหนดไว้ในกฎหมายรัสเซียเหมือนกัน แต่ไม่ใช่เพราะเหตุที่ผู้เอาประกันภัยบอกกล่าววินาศภัยล่าช้า

(10) A.W. Baker Welford and W.W. Otter - Barry, op. cit., pp. 273 - 74

เหตุที่เรียกร้องค่าสินไหมทดแทนได้นั้นคือ ในกรณีที่ผู้เอาประกันภัยได้ทำประกันภัยทรัพย์สินอันหนึ่งไว้กับผู้รับประกันภัยหลายราย ซึ่งจำนวนเงินที่เอาประกันภัยเมื่อรวมกันแล้วจะมากกว่าราคาของทรัพย์สินนั้น (ราคาแห่งมูลประกันภัย) และการทำประกันภัยหลายรายนี้เป็นที่แน่ชัดว่าเกิดจากความไม่สุจริตของผู้เอาประกันภัยที่ประสงค์จะหากำไร ผู้รับประกันภัยทุกคนย่อมมีสิทธิที่จะเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนสำหรับความเสียหายที่จะพึงเกิดขึ้นแก่ตน เนื่องจากการกระทำของผู้เอาประกันภัยดังกล่าวได้(11)

โดยสรุปตามกฎหมายไทย ถ้าการบอกกล่าววินาศภัยของผู้เอาประกันภัยหรือผู้รับประกันโยชนล่าช้า เป็นเหตุให้เกิดความเสียหายแก่ผู้รับประกันภัยแล้ว ถือเป็นหลักได้ว่า ผู้มีหน้าที่บอกกล่าวจะต้องใช้ค่าสินไหมทดแทน เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าไม่สามารถปฏิบัติได้ แต่ของอังกฤษนั้น ขอบข่ายของผู้รับประกันภัยที่อาจเรียกค่าสินไหมทดแทนเนื่องจากการบอกกล่าววินาศภัยล่าช้า ถูกจำกัดให้แคบลงกว่าของไทย กล่าวคือ ถ้าเป็นกรณีที่การบอกกล่าวเป็นเงื่อนไขบังคับก่อนแห่งความรับผิด ผู้รับประกันภัยไม่มีโอกาสเรียกค่าสินไหมทดแทนได้เลย เพราะเมื่อผู้รับประกันภัยไม่ต้องรับผิดเสียแล้ว ความเสียหายเนื่องมาจากการบอกกล่าวล่าช้าก็ย่อมไม่มี

2.3 รับช่วงสิทธิของผู้เอาประกันภัยและของผู้รับประกันโยชน

เมื่อเกิดความเสียหายแก่ทรัพย์สินที่เอาประกันภัยไว้ โดยมีบุคคลภายนอกเป็นผู้ก่อ โดยปกติผู้เอาประกันภัยย่อมมีสิทธิที่จะเลือกใช้สิทธิของตนได้ 2 ทาง ทางหนึ่งเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนจากผู้รับประกันภัย ซึ่งเป็นสิทธิที่เกิดโดยผลของสัญญาที่ได้ทำกันไว้ อีกทางหนึ่ง ผู้เอาประกันภัยก็สามารถที่จะใช้สิทธิเรียกร้องให้ผู้กระทำ

(11) Vladimir Gsovski, Soviet Civil Law : Private Rights and Their Background Under the Soviet Regime, Vol. II, (Ann Arbor : University of Michigan Law School, 1949), p. 192

ละเมิดค่าใช้จ่ายเสียหายให้แก่ตน กรณีหลังนี้เป็นสิทธิที่เกิดจากผลของกฎหมาย จะเห็นได้ว่า หากผู้เอาประกันภัยเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนจากผู้ทำละเมิด หรือจากผู้รับประกันภัย แต่ทางใดทางหนึ่ง ความยุ่งยากหรือความไม่เป็นธรรมก็ย่อมไม่เกิดขึ้น แต่โดยที่เกรงว่าผู้เอาประกันภัยที่ไม่สุจริตจะใช้สิทธิทั้ง 2 ทาง ซึ่งจะทำให้ได้รับค่าใช้จ่ายความเสียหายถึง 2 ครั้ง ซึ่งเท่ากับเป็นการขัดกับหลักการของการประกันภัยวินาศภัยในฐานะที่เป็นสัญญาชดค่าใช้จ่ายเสียหาย เพราะถ้าผู้เอาประกันภัยได้รับชดค่าใช้จ่ายจากผู้ทำละเมิดจนครบจำนวนแล้ว จะถือว่าผู้เอาประกันภัยยังมีความเสียหายอีกต่อไป ย่อมไม่ได้ และเมื่อไม่มีความเสียหาย ผู้รับประกันภัยก็ไม่ควรมีหน้าที่ชดค่าใช้จ่ายเสียหายให้อีก ฉะนั้น เพื่อป้องกันการหากำไรของผู้เอาประกันภัยซึ่งไม่สุจริตนี้เอง จึงเกิดความจำเป็นที่จะต้องมีหลักเกณฑ์การรับช่วงสิทธิขึ้นคุ้มครองประโยชน์ของผู้รับประกันภัยไว้ในกฎหมาย

หลักกฎหมายไทย

มีบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 880 "ถ้าความวินาศภัยนั้นได้เกิดขึ้นเพราะการกระทำของบุคคลภายนอกไซ้ ผู้รับประกันภัยได้ใช้ค่าสินไหมทดแทนไปเป็นจำนวนเพียงใด ผู้รับประกันภัยย่อมเข้ารับช่วงสิทธิของผู้เอาประกันภัย และของผู้รับประกันประโยชน์ซึ่งมีต่อบุคคลภายนอกเพียงนั้น

ถ้าผู้รับประกันภัยได้ใช้ค่าสินไหมทดแทนไปแค่เพียงบางส่วนไซ้ ท่านห้ามมิให้ผู้รับประกันภัยนั้นใช้สิทธิของตนให้เสื่อมเสียสิทธิของผู้เอาประกันภัยหรือผู้รับประกันประโยชน์ ในการที่เขาจะเรียกร้องเอาค่าสินไหมทดแทนจากบุคคลภายนอก เพื่อเศษแห่งจำนวนวินาศนั้น"

หลักกฎหมายฝรั่งเศส

เรื่องรับช่วงสิทธิของผู้เอาประกันภัยนี้ ตามกฎหมายฝรั่งเศสมีบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติประกันภัยทางบก ค.ศ. 1930 มาตรา 36 วรรคแรก ซึ่งเกี่ยวกับสัญญาประกันภัยแผนกทรัพย์สินโดยเฉพาะ (Assurance de Chose) มีใจความว่า "เมื่อ

ผู้รับประกันภัยชำระเงินประกันแล้ว ย่อมได้รับช่วงซึ่งสิทธิเรียกร้องต่อบุคคลภายนอก
ฐานละเมิดจากผู้เอาประกันภัย"

สัญญาประกันภัยแผนกทรัพย์สินตามกฎหมายฝรั่งเศสนี้ อาจารย์ ดร. จีต
เศรษฐบุตร ได้อธิบายไว้ว่า (12) หมายถึง "สัญญาประกันภัยที่ใช้จำนวนเงิน
ประกันอาศัยความเสียหายแก่ทรัพย์สิน ได้แก่สัญญาประกันอัคคีภัย หรือสัญญาประกันวินาศ-
ภัยทั้งหลาย"

หลักกฎหมายญี่ปุ่น

ประมวลกฎหมายพาณิชย์ญี่ปุ่นมาตรา 416 บัญญัติว่า "ถ้าวินาศภัยได้เกิดขึ้น
เนื่องจากการกระทำของบุคคลภายนอก และผู้รับประกันภัยได้ชำระค่าสินไหมทดแทน
ตามที่ต้องรับผิดชอบให้แก่ผู้เอาประกันภัยไปแล้ว ผู้รับประกันภัยย่อมเข้า
รับช่วงสิทธิของผู้เอาประกันภัยที่มีต่อบุคคลภายนอก เพียงเท่าจำนวน
เงินที่ผู้รับประกันภัยได้จ่ายไป

ในกรณีที่ผู้รับประกันภัยได้ชำระค่าสินไหมทดแทนไปแค่เพียงส่วน
หนึ่งของจำนวนที่ต้องรับผิดชอบ ผู้รับประกันภัยจะใช้สิทธิของตนตาม
ความในวรรคแรกให้เป็นที่กระทบกระเทือนต่อสิทธิของผู้เอาประกันภัย
มิได้"

หลักกฎหมายสหภาพโซเวียต (13)

ผู้รับประกันภัยย่อมรับช่วงสิทธิของผู้เอาประกันภัยหรือผู้รับประกัน
บุคคลภายนอก เพื่อทดแทนกับเงินประกันซึ่งตนได้จ่ายไปตามสัญญาประกันภัย

(12) ดร. จีต เศรษฐบุตร, กฎหมายของประเทศที่ใช้ประมวล, (พระนคร :
โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง, 2492), หน้า 98

(13) Vladimir Gsovski, op. cit., p. 201

ถ้าผู้เอาประกันภัยหรือผู้รับประกันภัยกระทำการใด ๆ จนเป็นเหตุให้ผู้รับประกันภัยไม่อาจเข้ารับช่วงสิทธิได้เต็มจำนวนที่ตนได้จ่ายไป จำนวนค่าสินไหมทดแทนที่ผู้รับประกันภัยจะต้องจ่าย ย่อมลดลงไปตามส่วนเพียงเท่าที่ตนต้องเสียหายเพราะการกระทำของผู้เอาประกันภัย หรือผู้รับประกันภัย

หลักกฎหมายอังกฤษ (14)

ก. สิทธิในการรับช่วงสิทธิจะเกิดขึ้นเมื่อผู้รับประกันภัยได้ชำระค่าสินไหมทดแทนตามสัญญาไปแล้วเท่านั้น

ข. สิทธิที่รับช่วงจากผู้เอาประกันภัยจะต้องเป็นสิทธิที่ผู้เอาประกันภัยเองก็สามารถฟ้องร้องให้บังคับคดีได้

ค. ผู้รับประกันภัยจะรับช่วงสิทธิจากผู้เอาประกันภัยได้ไม่เกินจำนวนเงินที่ผู้รับประกันภัยได้จ่ายไป

ง. การใช้สิทธิของผู้รับประกันภัยจะต้องกระทำในนามของผู้เอาประกันภัย ในการพิจารณาเรื่องรับช่วงสิทธิจะขอแยกพิจารณาเป็นลำดับดังนี้

2.3.1 ความหมายของการรับช่วงสิทธิ

2.3.2 การรับช่วงสิทธิเกิดขึ้นได้อย่างไร

2.3.3 การรับช่วงสิทธิเกิดขึ้นเมื่อใด

2.3.4 ขอบเขตของการกระทำของบุคคลภายนอกที่ทำให้เกิดมีการรับ

ช่วงสิทธิ

2.3.5 วิธีปฏิบัติเมื่อรับช่วงสิทธิ

2.3.6 ผลของการรับช่วงสิทธิ

(14) Sidney Preston and Raoul P. Colinvaux, op. cit., pp. 148 - 50

2.3.1 ความหมายของการรับช่วงสิทธิ

อาจารย์ ดร. จิต เคารขรบุตร ได้อธิบายความหมายของการรับช่วงสิทธิ (15) ว่า " เป็นเรื่องที่มีสองคนเป็นเจ้าของและลูกหนี้กันอยู่ แล้วมีบุคคลอีกคนหนึ่งซึ่งเรียกว่าบุคคลภายนอก โดมาใช้หนี้ให้แก่เจ้าหนี้ และโดยผลแห่งกฎหมาย คนที่ใช้นั้นก็ได้เข้าสวมตำแหน่งเป็นเจ้าหนี้แทนต่อไป"

ความจริง เรื่องการรับช่วงสิทธินี้มีบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 227 แล้วว่า "เมื่อเจ้าหนี้ได้รับคำสั่งใหม่ทดแทนความเสียหายเต็มตามราคาทรัพย์สินหรือสิทธิซึ่งเป็นวัตถุแห่งหนี้แล้ว ท่านว่าลูกหนี้ยอมเข้าสู่ฐานะเป็นผู้รับช่วงสิทธิของเจ้าหนี้อันเกี่ยวกับทรัพย์สินหรือสิทธินั้น ๆ ด้วยอำนาจกฎหมาย" จึงเป็นเรื่องน่าคิดว่า ก็เมื่อมีกฎหมายบัญญัติไว้แล้วในเรื่องรับช่วงสิทธิ เหตุใดจึงต้องมาบัญญัติไว้ซ้ำอีกในลักษณะประกันภัย ในข้อนี้จะเห็นได้ว่า ที่ต้องมีมาตรา 880 อีกก็เพราะว่า การที่ผู้รับประกันภัยใช้คำสั่งใหม่ทดแทนไปนั้น แท้จริงไม่ใช่เป็นการใช้คำสั่งเสียหายเนื่องจากการละเมิดต่อทรัพย์สิน แต่เป็นการใช้เงินตามเงื่อนไขในสัญญาประกันภัย และยังเห็นได้อีกว่า ทรัพย์สินที่ถูกทำลายวินาศไปนั้น ไม่ใช่วัตถุแห่งหนี้ตามสัญญาประกันภัย แต่เป็นทรัพย์สินที่สัญญาประกันภัยอาศัยเป็นมูลในการกำหนดเงื่อนไขในการจ่ายเงินเท่านั้น นอกจากนี้ ตามมาตรา 227 จะต้องได้ใช้คำสั่งใหม่ทดแทนเต็มตามราคาทรัพย์สิน จึงจะได้รับช่วงสิทธิ แต่การรับประกันภัยอาจรับประกันภัยไม่เต็มตามราคาทรัพย์สินก็ได้ ฉะนั้น จึงนำมาตรา 227 มาใช้ในการประกันภัยไม่ได้ (16)

(15) ดร. จิต เคารขรบุตร, คำบรรยายลักษณะวิชากฎหมายแพ่ง ลักษณะทั่วไปแห่งหนี้, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2517),

(16) จิตติ ตึงศักดิ์, เรื่องเดิม, หน้า 124 - 25

2.3.2 การรับช่วงสิทธิเกิดขึ้นได้อย่างไร

ตามกฎหมายของฝรั่งเศสถือว่า การรับช่วงสิทธินั้น (เช่นเดียวกับกรณีลูกหนี้ร่วม หรือกรณีเจ้าหนี้ร่วม) อาจเกิดขึ้นโดยความตกลงระหว่างคู่สัญญา ซึ่งเรียกว่า การรับช่วงสิทธิโดยสัญญา (Subrogation Conventionele) กฎหมายฝรั่งเศสที่ให้การรับรองหรือรับรู้ถึงการที่คู่สัญญาอาจทำความตกลงในเรื่องรับช่วงสิทธิได้ คือประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสมาตรา 1250 นอกจากนี้ การรับช่วงสิทธิอาจเกิดขึ้นโดยผลของกฎหมาย⁽¹⁷⁾ (Subrogation Legale) แต่กฎหมายไทยจะมีได้ก็โดยอำนาจกฎหมายเท่านั้น⁽¹⁸⁾

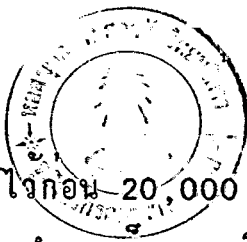
2.3.3 การรับช่วงสิทธิเกิดขึ้นเมื่อใด

ความหมายก็คือว่า เมื่อใดผู้รับประกันภัยจึงจะรับช่วงสิทธิของผู้เอาประกันภัยหรือผู้รับประกันได้ ปัญหาที่เข้าใจได้ง่าย เพราะประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 880 วรรคแรก เขียนไว้ชัดเจน กล่าวคือ ผู้รับประกันภัยจะเข้ารับช่วงสิทธิได้ต่อเมื่อได้ใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เอาประกันภัย หรือผู้รับประกันไปแล้ว ที่สำคัญก็คือ แม้ค่าสินไหมทดแทนที่ผู้รับประกันภัยจ่ายไปแล้วจะไม่ครบจำนวนตามความรับผิดของตนตามสัญญาประกันภัยก็ตาม ก็ยังเข้ารับช่วงสิทธิได้ แต่รับช่วงสิทธิได้เฉพาะจำนวนที่ตนได้จ่ายไปจริง

ตัวอย่างเช่น ก. ประกันภัยรถยนต์ไว้กับบริษัท ข. เป็นเงิน 100,000 บาท ต่อมารถยนต์คันนี้ถูกไฟไหม้เสียหายหมดทั้งคัน ซึ่งตามสัญญาบริษัท ข. จะต้องจ่ายค่าสินไหมทดแทนให้ทั้งหมดตามทุนประกัน แต่บังเอิญฐานะทางการเงินของบริษัท ข. ไม่ดี ขาดเงินสดหมุนเวียนชั่วคราว สามารถจ่ายเงินประกันให้ ก.

(17) ดร. จิต เคารมบุต, เรื่องเดิม, หน้า 95 - 96

(18) ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 229

ไปได้ก่อนเพียง 80,000 บาท โดยขอค้างใจก่อน 20,000 บาท ในกรณีตามตัวอย่างนี้ แม้จะยังจ่ายค่าสินไหมทดแทนไม่ครบจำนวนก็ตาม บริษัท ข. ย่อมรับช่วงสิทธิจาก ก. ฟ้องเรียกค่าเสียหายคืนจากผู้ทำละเมิดเป็นเงิน 80,000 บาทได้ทันที โดยไม่ต้องรอจ่ายเงินประกันให้ครบเสียก่อน

คำพิพากษาฎีกาในปัญหาที่ว่า ผู้รับประกันภัยรับช่วงสิทธิจากผู้เอาประกันภัยหรือผู้รับประกันเมื่อใดนั้น ได้แก่คำพิพากษาฎีกาที่ 943/2510 ซึ่งวินิจฉัยว่า ผู้รับประกันภัยเมื่อได้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เอาประกันภัยไปแล้ว ย่อมมีสิทธิที่จะรับช่วงสิทธิของผู้เอาประกันภัย เรียกค่าสินไหมทดแทนที่ได้ใช้ไปคืนจากผู้ทำให้เกิดความเสียหายได้

ปัญหาที่ว่า เมื่อใดผู้รับประกันภัยจะรับช่วงสิทธิได้นี้ กฎหมายของเกือบทุกประเทศจะบัญญัติไว้ทำนองเดียวกันหมด คือ ให้เริ่มใช้สิทธิได้ตั้งแต่เมื่อได้จ่ายค่าสินไหมทดแทนไปแล้ว เป็นต้นไป

2.3.4 ขอบเขตของการกระทำของบุคคลภายนอกที่ทำให้เกิดมีการรับช่วงสิทธิ

ถ้อยคำที่ใช้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 880 วรรคแรก เกี่ยวกับวินาศภัยซึ่งเป็นต้นเหตุของการชดใช้ค่าสินไหมทดแทน และต้นเหตุของการรับช่วงสิทธินั้น ระบุแต่เพียงว่า ความวินาศภัยนั้นได้เกิดเพราะการกระทำของบุคคลภายนอก จึงมีปัญหาที่จะต้องพิจารณาต่อไปว่า การกระทำของบุคคลภายนอกนั้นมีความหมายแคไหน เพียงใด ปัญหาที่คำสตราจารย์ จิตติ ติงศภักดิ์ ได้ให้ความเห็นว่า (19) การกระทำนั้นอาจเป็นได้ทั้งการกระทำละเมิดและผิดสัญญา ในกรณีแรก เช่น มีผู้ทำให้เกิดเพลิงไหม้โดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อ ในกรณีหลัง ดังตัวอย่างต่อไปนี้ ผู้เช่าทำทรัพย์สินที่เช่าเสียหายเป็นการผิดสัญญา ถ้าทรัพย์สินนั้นผู้ให้เช่า

(19) จิตติ ติงศภักดิ์, เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน

ได้เอาประกันภัยไว้ หากผู้รับประกันภัยได้ใช้ค่าสินไหมทดแทนไป ย่อมรับช่วงสิทธิของเอาประกันภัยในอันที่จะเรียกร้องเอาจากผู้เช่าตามสัญญาเช่าได้ หรือเช่นรับประกันภัยลูกหนี้ไม่ใช้หนี้ หากหนี้นั้นมีผู้ค้ำประกัน ผู้รับประกันภัยก็อาจรับช่วงสิทธิของเจ้าหนี้ในอันที่จะเรียกร้องจากลูกหนี้ผู้ผิดนัด ตลอดจนผู้ค้ำประกัน (ถ้ามี) อีกด้วยก็ได้ โดยถือว่าลูกหนี้และผู้ค้ำประกันก็เป็นคนภายนอกที่ทำให้เกิดวินาศภัยขึ้นตามความในมาตรา 880

2.3.5 วิธีปฏิบัติเมื่อรับช่วงสิทธิ

ปัญหาที่ต่อไปว่า เมื่อผู้รับประกันภัยได้เข้ารับช่วงสิทธิของเอาประกันภัย หรือผู้รับประกันภัยชดเชยอย่างถูกต้องแล้ว ในการใช้สิทธิเรียกร้องต่อบุคคลภายนอกต่อไปนั้น ผู้รับประกันภัยจะต้องกระทำในนามของเอาประกันภัย หรือผู้รับประกันภัยชดเชย หรือมีสิทธิกระทำการในนามของตนเองได้ ปัญหานี้ มาตรา 880 มิได้บัญญัติไว้โดยตรง จึงต้องพิจารณาจากบทบัญญัติทั่วไปในเรื่องรับช่วงสิทธิ

ข้อความในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 226 วรรคแรก มีว่า "บุคคลผู้รับช่วงสิทธิของเจ้าหนี้ชอบที่จะใช้สิทธิทั้งหลายบรรดาที่เจ้าหนี้อยู่ในมูลหนี้รวมทั้งประกันแห่งนั้นได้ในนามของตนเอง"

ความในมาตรา 226 ก็เท่ากับช่วยให้แก้ปัญหาระเบิดการการใช้สิทธิเรียกร้องของผู้รับประกันภัยไปได้เปลาะหนึ่ง คือ เป็นอันแน่นอนว่า ผู้รับช่วงสิทธิ (ผู้รับประกันภัย) สามารถใช้สิทธิต่อบุคคลภายนอกได้ในนามของตนเอง คือ ไม่ใช่ในฐานะเป็นตัวแทนลูกหนี้ ฉะนั้น แม้จะไม่ได้มีการมอบอำนาจหรือเป็นการขึ้นใจผู้เอาประกันภัย ก็ยังชอบที่จะทำได้

กล่าวอีกนัยหนึ่งก็หมายความว่า ตัวผู้รับช่วงสิทธิเป็นเจ้าหนี้แทนเจ้าหนี้เดิม และมีอำนาจที่จะใช้สิทธิทั้งปวงของเจ้าหนี้นั้น พุดให้ชัดก็คือ (20) ผู้รับ

ช่วงสิทธิเข้าไปยื่นอยู่ในรองเท้าของเจ้าหนี้ ซึ่งผู้รับช่วงสิทธิยอมใช้สิทธิดังต่อไปนี้ได้

ก. สิทธิตามมาตรา 213 ในอันที่จะร้องขอต่อศาลให้สั่งบังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้

ข. สิทธิตามมาตรา 233 ในอันที่จะใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้ในเมื่อลูกหนี้ไม่ใช้สิทธิเรียกร้องนั้น

ค. สิทธิตามมาตรา 237 ในอันที่จะขอให้ศาลเพิกถอนนิติกรรมของลูกหนี้ ซึ่งลูกหนี้รู้หรือจะรู้จะทำให้เจ้าหนี้เสียเปรียบ

ง. สิทธิในหนี้อันเป็นประธาน และสิทธิอันเป็นอุปกรณแห่งหนี้ เช่น สิทธิจำนำ จำนอง สิทธิในสัญญาค้ำประกัน ฯลฯ

โปรดสังเกตุคำวินิจฉัยของศาลสูงได้ดังนี้:-

คำพิพากษาฎีกาที่ 1118/2498 ผู้รับประกันภัยซึ่งได้ใช้ค่าสินไหมทดแทนไปแล้ว ย่อมรับช่วงสิทธิของผู้เอาประกันภัยที่จะฟ้องผู้ทำละเมิดให้ผู้เอาประกันภัยเสียหาย ผู้รับช่วงสิทธิฟ้องลูกหนี้ได้ในนามของตนเอง

คำพิพากษาฎีกาที่ 1431/2498 ผู้รับประกันภัยซึ่งชำระค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เอาประกันภัยไปแล้ว ย่อมรับช่วงสิทธิของผู้เอาประกันภัยที่จะฟ้องเอาแก่ผู้ทำละเมิดได้เอง

จำนวนเงินราคาทรัพย์สินที่ประกันซึ่งได้กำหนดเอาไว้ในกรมธรรม์ประกันภัย ไม่มีผลผูกพันบุคคลภายนอก

สำหรับกฎหมายของต่างประเทศที่นับว่าแตกต่างไปจากกฎหมายไทยมาก ได้แก่กฎหมายของอังกฤษ ซึ่งถือเป็นหลักว่า (21) ในการฟ้องคดีบุคคลภายนอกเพื่อให้ได้รับชดเชยค่าสินไหมทดแทน ซึ่งได้จ่ายให้แก่ผู้รับประกันภัยไปแล้วคืน

(21) The Chartered Insurance Institute, Fire Insurance Law and Claims, (Birkenhead : Willmer Brothers Limited), p. 143

มานั้น ผู้รับประกันภัยจะต้องฟ้องในนามของผู้เอาประกันภัย (in the name of the insured) จะมีข้อยกเว้นที่ผู้รับประกันภัยจะฟ้องคดีในนามของตนเองได้ ก็เฉพาะในกรณีที่ถูกกฎหมายบัญญัติไว้เป็นพิเศษเท่านั้น ซึ่งมีอยู่กรณีเดียวคือ ตามบทบัญญัติใน The Riot (Damages) Act, 1886

2.3.6 ผลของการรับช่วงสิทธิ

ที่มาของการรับช่วงสิทธิแตกต่างกับที่มาในการโอนสิทธิ เรียกร้องเป็นอันมาก เพราะการโอนสิทธิเรียกร้องอาจเกิดขึ้นได้โดยการเก็งกำไรจากฝ่ายผู้รับโอน ส่วนใหญ่มักจะเป็นธนาคารพาณิชย์หรือผู้ประกอบการค้า การรับช่วงสิทธิหาได้มีที่มาอย่างเดียวกันไม่ แต่เกิดขึ้นโดยผลของกฎหมาย ผู้รับช่วงสิทธิจ่ายไปเท่าใด ก็ยอมได้รับช่วงมาเท่านั้น ซึ่งเรื่องนี้มาตรา 880 วรรคแรกก็ระบุไว้แน่ชัดเป็นการยืนยันอยู่แล้ว

ปัญหาที่ว่า หลักเรื่องจ่ายไปเท่าใดรับช่วงมาเท่านั้นจะเป็นความจริงเสมอไปหรือไม่ กล่าวคือ ผู้รับประกันภัยจะสามารถเรียกดอกเบี้ยจากเงินประกันที่ได้จ่ายไปแล้วหรือไม่ ปัญหานี้ศาลสูงได้วินิจฉัยไว้แล้ว คือ ยอมให้คิดดอกเบี้ยได้ด้วย

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2759/2515 ในกรณีที่ผู้รับประกันภัยได้ชำระค่าสินไหมทดแทน และรับช่วงสิทธิผู้เอาประกันภัย เรียกเอาค่าสินไหมทดแทน รวมทั้งดอกเบี้ยในจำนวนค่าสินไหมทดแทนที่ได้ชำระไปนั้น เรียกดอกเบี้ยได้ตั้งแต่วันเข้ารับช่วงสิทธิจากจำเลย มิใช่ตั้งแต่วันทำละเมิด

มาตรา 880 ไขข้อความว่า "ผู้รับประกันภัยได้ใช้ค่าสินไหมทดแทนไปเป็นจำนวนเพียงใด" ทำให้คู่กรณีเห็นว่า ค่าสินไหมทดแทนตามความหมายในมาตรานี้จะต้องเป็นตัวเงินเท่านั้น แต่ความจริงหากจำต้องเป็นเช่นนั้นเสมอไปไม่แท้จริงการจัดการซ่อมแซมวัตถุที่เอาประกันภัยซึ่งได้รับความเสียหายเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็อยู่ในความหมายที่ว่าได้ใช้ค่าสินไหมทดแทนไปแล้วเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1006/2503 ซึ่งวินิจฉัยว่า เมื่อผู้รับประกันภัยได้จัดการซ่อมแซมรถที่

รับประกันภัยให้แก่ผู้เอาประกันภัยแล้ว แม้ผู้รับประกันภัยจะยังไม่ได้ชำระค่าช่อม ก็
เรียกได้ว่าได้ชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้เอาประกันภัยแล้ว จึงมีสิทธิตามกฎหมายที่จะ
ฟ้องเรียกค่าช่อมรณนคั้นจากผู้ทะเล่เมิดได้

ผลของการรับช่วงสิทธิอีกประการหนึ่งก็คือ เมื่อผู้รับประกันภัยได้
รับช่วงสิทธิไปแล้ว ในการใช้สิทธิดังกล่าวจะกระทำให้เกิดความเสียหายแก่ผู้เอา-
ประกันภัยหรือผู้รับประกันภัยไม่ได้ ข้อยุงยากจะไม่เกิดขึ้น ถ้ามีการใช้เงินประกัน
เต็มจำนวนให้แก่ผู้เอาประกันภัยหรือผู้รับประกันภัย เพราะผู้เอาประกันภัยหรือผู้รับ
ประกันภัยไม่จำเป็นต้องไปเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนเอาจากผู้ใดอีก แต่ผู้ร่างกฎหมายคง
ได้พิจารณาเห็นว่า ในกรณีที่ผู้รับประกันภัยรับผิดชอบตามสัญญาไม่เต็มจำนวนความเสียหาย
เพราะกำหนดทุนประกันไว้ต่ำกว่าราคาแห่งมูลค่าประกันภัย(Underinsured) ผู้รับประกัน-
ภัยอาจใช้สิทธิเรียกร้องต่อผู้ทะเล่เมิดเป็นที่เสียหายแก่ผู้เอาประกันภัย หรือผู้รับประกัน
ได้ จึงได้บัญญัติให้ความคุ้มครองแก่ผู้สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งไว้ในมาตรา 880 วรรคสอง

ความจริงการก่อความเสียหาย หรือการกระทำใด ๆ ที่จะเป็น
เหตุให้เป็นที่เสื่อมสิทธิแก่ผู้สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งนั้น ไม่เฉพาะแต่ผู้รับประกันภัยเท่านั้นที่
จะสามารถใช้สิทธิของตนให้เป็นที่เสื่อมสิทธิของผู้เอาประกันภัย หรือผู้รับประกัน
ตรงกันข้าม ฝ่ายผู้เอาประกันภัยหรือผู้รับประกันภัยก็อาจใช้สิทธิของตนในทางที่จะ
กระทบกระเทือนผู้รับประกันภัยในการใช้สิทธิตามที่รับช่วงมาได้เช่นเดียวกัน เป็นต้น
ว่า ภายหลังที่ได้รับชดใช้เงินประกันจากผู้รับประกันภัยมาแล้ว ผู้เอาประกันภัยอาจ
เรียกร้องจากผู้ก่อความเสียหายอีก โดยการทำสัญญาประนีประนอมกับผู้ก่อความเสียหาย
โดยยอมลดค่าสินไหมทดแทนให้ หรือปลดหนี้ให้แก่ผู้ก่อความเสียหาย ฯลฯ ใน
กรณีดังกล่าวมาแล้วนี้จะเห็นได้ว่า สิทธิของผู้รับประกันภัยย่อมได้รับความกระทบกระ
เทือนเป็นอันมาก แต่ปรากฏว่าไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายในลักษณะประกันภัยกล่าวถึง
จึงทำให้เกิดข้อคิดที่ว่า กฎหมายมิได้ให้ความยุติธรรมแก่ผู้สัญญาทั้งสองฝ่ายโดยเท่า
เทียมกัน ปัญหาที่ผู้เขียนเข้าใจว่า ผู้ร่างคงจะได้พิจารณาเห็นว่า ประมวลกฎหมาย
แพ่งและพาณิชย์มาตรา 421 ซึ่งบัญญัติว่า "การใช้สิทธิซึ่งมีแต่จะให้เกิดเสียหายแก่

บุคคลอื่นนั้น ท่านว่าเป็นการอันมิชอบด้วยกฎหมาย" คงจะให้ความคุ้มครองแก่ผู้รับประกันภัยเพียงพอแล้วก็ได้

ในปัญหาข้างต้นนี้ กฎหมายของสหภาพโซเวียตซึ่งได้ยกมาในตอนต้น บัญญัติให้ความคุ้มครองแก่ผู้รับประกันภัยไว้อย่างชัดเจน คือว่า ถ้าผู้เอาประกันภัยหรือผู้รับประโยชน์กระทำการใด ๆ จนเป็นเหตุให้ผู้รับประกันภัยไม่อาจเข้ารับช่วงสิทธิได้เต็มจำนวนที่ตนได้จ่ายไป จำนวนค่าสินไหมทดแทนที่ผู้รับประกันภัยจะต้องจ่าย ย่อมลดลงไปตามส่วนเพียงเท่าที่ตนต้องเสียหายเนื่องจากการกระทำของผู้เอาประกันภัย หรือผู้รับประโยชน์

ปัญหาที่ควรพิจารณาเพิ่มเติมก็คือ ผู้เอาประกันภัยแม้จะได้รับเงินประกันจากผู้รับประกันภัยไป เรียบร้อยเต็มตามความเสียหายที่ตนได้รับเนื่องจากวินาศภัยแล้วก็ตาม แต่โดยที่สิทธิของผู้เอาประกันภัยต่อผู้ละเมิดหาได้หมดสิ้นไปไม่⁽²²⁾ ฉะนั้น จึงอาจเป็นไปได้ว่าผู้เอาประกันภัยที่ไม่สุจริต อาจไปเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนฐานละเมิดจากบุคคลภายนอกผู้ก่อความเสียหายอีก โดยรับซึ่งเรียกร้องเสียก่อนที่ผู้รับประกันภัยจะบังคับตามสิทธิที่ได้รับช่วงมา ในกรณีเช่นนี้ แม้ผู้ก่อความเสียหายจะรู้ว่าผู้เอาประกันภัยได้รับเงินประกันไปครบแล้ว ผู้ก่อความเสียหายก็ไม่อาจอ้างสิทธิใด ๆ ตามสัญญาประกันภัยซึ่งตนกับผู้เอาประกันภัยได้ เพราะผู้ก่อความเสียหายเป็นบุคคลนอกสัญญา ซึ่งตามกฎหมายของอังกฤษก็ยึดถือหลักนี้เช่นเดียวกัน⁽²³⁾

ปัญหาจึงเกิดขึ้นว่า ผู้ก่อความเสียหายจะต้องรับผิดชอบต่อผู้รับประกันภัยอีกหรือไม่ ถ้าได้ใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เอาประกันภัย ผู้เขียนเห็นว่าผู้ก่อความเสียหายไม่ต้องรับผิดชอบต่อผู้รับประกันภัยอีก อย่างน้อยก็ด้วยเหตุผลดังต่อไปนี้

ประการแรก ไม่มีกฎหมายใดที่กำหนดว่าบุคคลหนึ่งบุคคลใดจะ

(22) จิตติ ดิงศภัทย์, เรื่องเดิม, หน้า 123

(23) Sidney Preston and Raoul P. Colinvaux, op. cit., p. 144

ต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายเสียหายถึงสองครั้งต่อการกระทำละเมิดอันเดียวกัน

ประการที่สอง แม้ผู้รับประกันภัยได้ชำระเงินประกันไปแล้ว แต่เมื่อผู้เอาประกันภัยได้รับค่าใช้จ่ายจากผู้ออกความเสียหายอีกทางหนึ่ง ผู้เอาประกันภัยก็ย่อมไม่มีสิทธิใด ๆ เหลืออยู่ที่จะให้คนอื่นรับช่วงต่อไปได้อีก เมื่อเป็นเช่นนี้ ผู้รับประกันภัยก็ชอบที่จะเรียกเงินประกันคืนจากผู้เอาประกันภัยได้โดยอ้างฐานลาภมิควรได้

โดยที่ผู้เขียนได้พิจารณาเห็นว่ากฎหมายว่าด้วยการประกันภัยวินาศภัยของอังกฤษ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวกับการรับช่วงสิทธิ ได้วางหลักเกณฑ์และวิธีการแตกต่างไปจากของประเทศอื่นเป็นอันมาก จึงสมควรยกมาเป็นข้อสังเกตดังต่อไปนี้

ก. ดังได้กล่าวมาแล้วว่า หลักในเรื่องการรับช่วงสิทธิเกิดจากหลักนิติศาสตร์ที่ว่า ไม่สมควรที่จะให้ผู้เอาประกันภัยหรือผู้รับประกันภัยได้รับค่าใช้จ่ายเสียหายถึงสองทาง คือ จากคู่สัญญาทางหนึ่ง และจากผู้ออกความเสียหายอีกทางหนึ่ง เพราะถ้ายอมให้ผู้เอาประกันภัยใช้สิทธิดังกล่าวได้ ก็เท่ากับว่ายอมให้ผู้เอาประกันภัยหาประโยชน์จากการทำสัญญาประกันภัย ซึ่งเป็นการขัดกับที่ว่า สัญญาประกันภัยเป็นสัญญาชดเชยค่าเสียหาย แต่ตามกฎหมายอังกฤษเปิดโอกาสให้คู่สัญญาตกลงกันเป็นอย่างอื่น กล่าวคือ จะตกลงกันไม่นำหลักเกณฑ์ในเรื่องการรับช่วงสิทธิมาใช้บังคับก็ได้⁽²⁴⁾

ข. นอกจากนี้ ในบางกรณีผู้เอาประกันภัยอาจได้รับค่าใช้จ่ายสินไหมทดแทนมากกว่าที่ตนได้รับความเสียหายจริงเสียอีก ซึ่งนับว่าเป็นข้อยกเว้นที่ว่า สัญญาประกันภัย วินาศภัย เป็น **Contract of indemnity** ตามกฎหมายอังกฤษนั้น หากผู้เอาประกันภัยได้รับค่าสินไหมทดแทนจากผู้รับประกันภัยครบตามความเสียหายแล้ว ผู้

(24) D. G. Powles, *Subrogation-Equity, Implied Terms and Exclusion*, *The Law Quarterly Review*, Vol. 90, (London : Steven & Sons, Limited, 1974), p. 41

รับประกันภัยย่อมมีสิทธิที่จะเก็บเงินทั้งหมด ซึ่งได้มาโดยการบังคับตามสิทธิที่ได้รับช่วง
 เว้นแต่จะปรากฏว่า จำนวนเงินที่ได้รับมานั้นมากกว่าเงินที่ตนได้จ่ายให้แก่ผู้เอา
 ประกันภัยเป็นค่าสินไหมทดแทน ในกรณีเช่นนี้ ผู้รับประกันภัยจะต้องจ่ายเงินส่วนที่ได้
 รับเกินมานั้น ให้แก่ผู้เอาประกันภัย

โดยสรุป กฎหมายเกือบทุกประเทศบัญญัติเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ใน
 การรับช่วงสิทธิไว้เหมือนกัน คือ ผู้รับประกันภัยจะรับช่วงสิทธิไปได้ก็ต่อเมื่อมีการชำระ
 ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เอาประกันภัย หรือผู้รับประโยชน์ไปแล้ว แต่กฎหมายของ
 อังกฤษนั้นนับว่ามีข้อแตกต่างออกไปที่สำคัญก็คือ คู่สัญญาอาจทำความตกลงกัน ไม่น่า
 กฎหมายในส่วนที่เกี่ยวกับการรับช่วงสิทธิมาใช้ก็ได้ และยิ่งไปกว่านั้นในปัจจุบันคู่สัญญา
 ยังอาจตกลงกันให้ผู้รับประกันภัยสามารถรับช่วงสิทธิของผู้เอาประกันภัยได้ก่อนใช้เงิน
 ประกันให้แก่ผู้เอาประกันภัย หรือผู้รับประโยชน์เสียอีก (25) ดังจะเห็นได้จากถ้อยคำ
 ที่ใช้ในกรมธรรม์ประกันอัคคีภัยของอังกฤษดังต่อไปนี้

"Any claimant under this policy shall at the request
 and at the expense of the company do and concur in doing and
 permit to be done all such acts and things as may be necessary
 or reasonably required by the company for the purpose of enforcing
 any rights and remedies or of obtaining relief or indemnity from
 other parties to which the company shall be or would become
 entitled or subrogated upon its paying for and making good any
 destruction or damage under this policy, whether such acts and
 things shall be or become necessary or required before or after
 his indemnification by the company."

2.4 เรียกให้ผู้เอาประกันภัยหาประกัน

สิทธิของผู้รับประกันภัยในข้อนี้ได้แก่กรณีตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมาย
 แพ่งและพาณิชย์มาตรา 876 วรรคสอง ซึ่งกฎหมายให้หน้าความในวรรคแรกมาบังคับ
 ตามควรแก่เรื่อง

(25) The Chartered Insurance Institute, op. cit., p. 145

เป็นที่เข้าใจว่าผู้รับประกันภัยจะสามารถใช้สิทธินี้ได้ก็ต่อเมื่อมีคำพิพากษาให้ผู้อุประกันภัยเป็นคนล้มละลาย กฎหมายมิได้ระบุว่า ประกันที่จะให้อีกฝ่ายหนึ่งจัดมานั้นได้แก่อะไร เพียงแต่บอกว่าเป็นประกันอันสมควร ความสมควรของหลักประกันในมาตรานี้ น่าจะต้องนำจำนวนหนี้ที่ฝ่ายผู้อุประกันภัยอาจต้องรับผิดชอบมาพิจารณา คือ ให้อุสมน้ำสมเนื้อกับหนี้ฝ่ายผู้อุประกันภัย จะพิจารณาความสมควรในหลักประกันในทัศนะ หรือฐานะทางเศรษฐกิจของผู้รับประกันภัยน่าจะไม่ต้องถูกรายละเอียดในเรื่องนี้จะขอนำไปพิจารณาในหัวข้อ 4.4 เพราะใช้หลักเกณฑ์และวิธีการอย่างเดียวกัน

2.5 สิทธิเกี่ยวกับซากทรัพย์

ปัญหาเรื่องซากทรัพย์จะเกิดขึ้นในกรณีที่ทรัพย์ที่เอาประกันภัยไว้ถูกทำลายเสียหายโดยสิ้นเชิงเท่านั้น ถ้าเป็นกรณีที่ทรัพย์ที่เอาประกันภัยเพียงแต่เสียหาย ก็ไม่จำเป็นจะต้องพิจารณาถึงปัญหาซากทรัพย์ เพราะแน่นอนที่สุดทรัพย์ที่เสียหายย่อมเป็นของผู้อุประกันภัย ซึ่งจะได้รับค่าสินไหมทดแทนจากผู้รับประกันภัยไปทำการซ่อมแซมให้อยู่ในสภาพดีดังเดิมได้

เหตุที่จำเป็นต้องพิจารณาปัญหาเรื่องซากทรัพย์ก็ด้วยข้อเท็จจริงที่ว่า แม้ทรัพย์ที่เอาประกันภัยจะถูกทำลายเสียหายโดยสิ้นเชิง แต่ก็ยังคงมีซากเหลืออยู่ ซึ่งมีค่าพอที่จะคำนวณเป็นเงินได้ ในทางทฤษฎี ผู้อุประกันภัยย่อมไม่มีสิทธิได้รับชดเชยค่าเสียหายเต็มมูลค่าของทรัพย์ที่เอาประกันภัย และได้ซากทรัพย์ด้วย เพราะถ้ายอมให้เป็นเช่นนั้น ก็เท่ากับว่าผู้อุประกันภัยได้กำไร คือ ได้รับชดเชยมากกว่าที่ตนได้รับความเสียหายจริง ซึ่งเป็นการขัดกับหลักการในเรื่องประกันวินาศภัย ที่ถือว่าสัญญาประกันวินาศภัยเป็นสัญญาชดเชยค่าเสียหาย (Contract of indemnity)

การพิจารณาถึงสิทธิในซากทรัพย์ที่เอาประกันภัยมีหลักการดังนี้ :-

หลักกฎหมายไทย

ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มิได้ระบุเกี่ยวกับซากทรัพย์ที่เอาประกันภัยไว้ แต่ถือว่าเมื่อผู้รับประกันภัยได้ชดเชยค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้อุประกันภัยหรือ

ผู้รับประกันภัยจนครบจำนวนความเสียหายที่แท้จริงแล้ว ผู้รับประกันภัยยอมมีสิทธิรับ
ซากทรัพย์สินไปเป็นของตน หรืออาจขอหักราคาซากทรัพย์สินนอกจากค่าสินไหมทดแทน
ได้ (26)

เรื่องสิทธิในซากทรัพย์สิน ค่าสัญญาเคยตัดสินไว้แล้ว คือ

คำพิพากษาฎีกาที่ 358/2499 ได้วินิจฉัยว่า

"ผู้เอาประกันภัยทำสัญญาประกันภัยสำหรับรถยนต์ของตนแบบ
ประกันสิ้นเชิง โดยตีราคารถยนต์ไว้ 30,000 บาท ต่อมาได้
รับอุบัติเหตุเสียหายยับเยิน ไม่อาจซ่อมให้ดีขึ้นได้ ค่าสัญญา
เห็นว่าเมื่อรถคันนี้ไม่อาจซ่อมให้ดีขึ้นได้ ผู้รับประกันภัยก็ต้อง
รับเอาซากรถไว้ และใช้ราคาประกัน 30,000 บาท ให้ผู้เอาประกัน-
ภัย"

คำพิพากษาฎีกาที่ 596/2507

"ในกรณีที่ผู้เอาประกันภัยได้ทำสัญญาไว้กับผู้รับประกันภัยหลาย
รายในทรัพย์สินเดียวกัน ถ้าปรากฏว่าทรัพย์สินนั้นถูกทำลายเสีย
หายโดยสิ้นเชิง และแต่ละบริษัทก็ได้ชำระค่าสินไหมทดแทนตามส่วน
ของตนไปเรียบร้อยแล้ว มีปัญหาว่า เฉพาะผู้รับประกันรายแรกแต่
ผู้เดียวเท่านั้นที่มีสิทธิจะได้ซากทรัพย์สินไป หรือว่าจะต้องเฉลี่ยกันตาม
ส่วนในระหว่างผู้รับประกันภัยด้วยกัน ปัญหานี้ศาลฎีกาได้เคยวินิจฉัย
ไว้แล้วว่า ซากเพลิงไหม้ที่ยังเหลืออยู่ ให้คิดหักให้แก่บริษัทผู้ประกัน-
ภัยทุกบริษัทตามส่วนเฉลี่ยแห่งเงินที่เอาประกันภัย จึงจะชอบด้วย
ความยุติธรรม"

หลักกฎหมายต่างประเทศ

หลักกฎหมายอังกฤษ (27)

หลักกฎหมายอังกฤษเกี่ยวกับซากทรัพย์มีดังนี้

1) ผู้เอาประกันภัยจะเก็บซากทรัพย์ไว้กับตนก็ได้ แต่ในการเรียกค่าสินไหมทดแทนจากผู้รับประกันภัย ผู้เอาประกันภัยจะเรียกร้องให้ชดใช้แก่ตนจนครบตามจำนวนที่มีสิทธิตามกรมธรรม์ประกันภัยมิได้ จะต้องหักมูลค่าของซากทรัพย์ออกจากค่าสินไหมทดแทนก่อน และในการคิดราคาซากทรัพย์ให้คิดราคา ณ เวลาที่เกิดวินาศภัย หรือ

2) ผู้เอาประกันภัยอาจเรียกร้องให้ผู้รับประกันภัยชำระค่าสินไหมทดแทนเต็มตามสิทธิในกรมธรรม์ประกันภัย โดยไม่ต้องคำนึงถึงมูลค่าซากทรัพย์ที่เหลืออยู่แต่ประการใด ในกรณีนี้ เมื่อผู้เอาประกันภัยได้รับชำระค่าสินไหมทดแทนเต็มจำนวนแล้ว ผู้เอาประกันภัยต้องมอบซากทรัพย์ให้แก่ผู้รับประกันภัยไป ซึ่งผู้รับประกันภัยจะจัดการจำหน่ายจ่ายโอน หรือกระทำการใด ๆ แก่ซากทรัพย์นั้นได้ตามความพอใจ เพราะซากทรัพย์นั้นตกเป็นสิทธิผู้รับประกันภัยโดยสมบูรณ์แล้ว หรือ

3) ผู้เอาประกันภัยอาจทำความตกลงกับผู้รับประกันภัยเป็นพิเศษ เกี่ยวกับซากทรัพย์ ในข้อตกลงนั้นอาจกำหนดว่า เมื่อทรัพย์สินที่เอาประกันภัยถูกทำลายเสียหายโดยสิ้นเชิง ผู้รับประกันภัยจะได้ซากทรัพย์ไปต่อเมื่อผู้รับประกันภัยได้ชำระเงินค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เอาประกันภัย ตามจำนวนที่ตกลงกันไว้ล่วงหน้าหรือไม่ เช่นนั้นผู้เอาประกันภัยก็จะเก็บซากทรัพย์ไว้เอง โดยถือว่าซากทรัพย์นั้นเป็นส่วนหนึ่งของค่าสินไหมทดแทนที่ได้รับจากผู้รับประกันภัย

หลักกฎหมายอเมริกัน

เมื่อบริษัทผู้รับประกันภัยได้ชำระค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เอาประกันภัยเต็มมูลค่าที่เอาประกันภัยไว้แล้ว ผู้รับประกันภัยย่อมมีสิทธิที่จะเก็บซากทรัพย์ไว้ในครอบ

ครองตามสภาพที่เป็นอยู่ แต่ถ้าวอเอาประกันภัยประสงค์จะเก็บซากทรัพย์สินไว้เอง ค่าสินไหมทดแทนซึ่งผู้เอาประกันภัยจะได้รับ ก็ย่อมลดลงเป็นจำนวนเท่ากับราคาของซากทรัพย์สิน (28)

นอกจากนี้ในสหรัฐอเมริกายังกำหนดหลักการซึ่งค่อนข้างจะก้าวหน้ากว่าประเทศอื่นไว้อีก กล่าวคือ แม้ทรัพย์สินที่เอาประกันภัยจะไม่ถูกทำลายโดยสิ้นเชิงก็ตาม ผู้รับประกันภัยก็อาจชำระค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เอาประกันภัยเสมือนหนึ่งว่าทรัพย์สินถูกทำลายเสียหายโดยสิ้นเชิงได้ ในกรณีเช่นนี้ ผู้เอาประกันภัยจะต้องส่งมอบตัวทรัพย์สินที่ได้รับความเสียหายให้แก่ผู้รับประกันภัย (29)

หลักกฎหมายญี่ปุ่น

ปัญหา เรื่องซากทรัพย์สินตามกฎหมายของประเทศญี่ปุ่นมีบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายพาณิชย์ญี่ปุ่นมาตรา 415 ความว่า

" เมื่อผู้รับประกันภัยได้จ่ายค่าสินไหมทดแทนเต็มตามจำนวนเงินซึ่งเอาประกันภัยไปแล้ว เพราะเหตุทรัพย์สินที่เอาประกันภัยถูกทำลายเสียหายโดยสิ้นเชิง ผู้รับประกันภัยย่อมได้สิทธิในซากทรัพย์สินนั้น แต่ถ้าปรากฏว่า จำนวนเงินที่เอาประกันภัยต่ำกว่ามูลค่าที่แท้จริงของตัวทรัพย์สิน สิทธิของผู้รับประกันภัยเกี่ยวกับซากทรัพย์สินย่อมเป็นไปตามอัตราส่วนระหว่างจำนวนเงินที่เอาประกันภัยกับราคาแห่งมูลค่าประกันภัย (The insurable value) "

เมื่อพิจารณาตามหลักกฎหมายและวิธีปฏิบัติในเรื่องซากทรัพย์สินที่เอาประกันภัยของประเทศไทย และประเทศต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นแล้วจะเห็นได้ว่า หลักใหญ่

(28) Herbert E. Miller and George C. Mead, CPA Review Manual, (Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall, Inc.), p. 556

(29) Robert I. Mehr and Emerson Commack, Principles of Insurance, (Homewood, Illinois : Richard D. Irwin, Inc., 1961), p. 804

กำหนดไว้คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ เมื่อผู้รับประกันภัยได้ชำเคา์สินไหมทดแทนให้แก่ผู้เอาประกันภัยจนครบจำนวนตามที่เสียหายแล้ว ผู้รับประกันภัยย่อมมีสิทธิได้รับชากทรัพย์สินที่เอาประกันภัยนั้นมาเป็นของตน หรืออาจมีการตกลงกันโดยผู้รับประกันภัยขอหักราคาชากทรัพย์สินนั้นออกจากค่าสินไหมทดแทน แล้วมอบชากทรัพย์สินนั้นให้เป็นสิทธิของผู้เอาประกันภัยก็ได้ เว้นแต่หลักกฎหมายของสหรัฐอเมริกา ซึ่งนอกจากจะให้ปฏิบัติได้ดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังมีบทบัญญัติที่แปลกออกไปอีก กล่าวคือ แม้ทรัพย์สินที่เอาประกันภัยจะไม่ถูกทำลายเสียหายโดยสิ้นเชิง ก็ยังสามารถนำมาซ่อมให้สภาพดีดังเดิมได้ก็ตาม ผู้รับประกันภัยก็อาจชำระค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เอาประกันภัย เสมือนหนึ่งทรัพย์สินที่เอาประกันภัยถูกทำลายเสียหายโดยสิ้นเชิงได้ โดยให้ผู้เอาประกันภัยส่งมอบทรัพย์สินที่เสียหายแก่ผู้รับประกันภัย หลักกฎหมายอังกฤษถือว่า การคิดราคาชากทรัพย์สิน ให้คิดราคา ณ เวลาที่เกิดวินาศภัย และหลักกฎหมายญี่ปุ่นยังกำหนดเพิ่มเติมอีกว่า ในกรณีจำนวนเงินที่เอาประกันภัยต่ำกว่ามูลค่าที่แท้จริงของตัวทรัพย์สิน สิทธิของผู้รับประกันภัยเกี่ยวกับชากทรัพย์สิน ย่อมเป็นไปตามอัตราส่วนระหว่างจำนวนเงินที่เอาประกันภัยกับราคาแห่งมูลประกันภัย

ดังได้กล่าวมาแล้วในตอนต้นว่า ชากทรัพย์สินจะเกิดขึ้นในกรณีที่ทรัพย์สินที่เอาประกันภัยถูกทำลายเสียหายโดยสิ้นเชิงเท่านั้น ปัญหาที่มักเกิดขึ้นในทางปฏิบัติเมื่อเกิดวินาศภัยก็คือ ทรัพย์สินนั้นถูกทำลายเสียหายขนาดไหนจึงจะเรียกว่าเสียหายโดยสิ้นเชิงซึ่งทำให้เกิดชากทรัพย์สินขึ้น เพื่อขจัดข้อยุ่งยากเหล่านี้ ผู้รับประกันภัยมักจะกำหนดเงื่อนไขไว้ในกรมธรรม์ประกันภัยว่า ให้เป็นสิทธิของผู้รับประกันภัยที่จะเข้าครอบครองทรัพย์สินที่เกิดวินาศภัย ตลอดจนจัดการจำหน่ายทรัพย์สินนั้นด้วย

2.6 บอกเลิกสัญญาประกันวินาศภัย

สิทธิในการบอกเลิกสัญญาของผู้รับประกันภัย พอจะจำแนกที่มาแห่งสิทธิออกได้ 2 ประการ คือ

ประการแรก เป็นสิทธิที่มีบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

บรรพ 2 ลักษณะ 2 หมวด 4 ว่าด้วยเลิกสัญญา และในบรรพ 3 ลักษณะ 20

หมวด 2 ว่าด้วย ประกันวินาศภัย ซึ่งอยู่ในมาตรา 876 วรรคสอง

ประการที่สอง เป็นสิทธิที่กำหนดอยู่ในสัญญาประกันภัยวินาศภัย

ในการพิจารณาถึงสิทธิของผู้รับประกันภัยในเรื่องนี้ จะกล่าวถึงเฉพาะกรณีบอกเลิกสัญญาตามมาตรา 876 วรรคสอง และตามที่กำหนดไว้ในสัญญาประกันภัยเท่านั้น ส่วนหลักเกณฑ์การบอกเลิกสัญญาโดยบทบัญญัติของกฎหมายในกรณีทั่วไป คู่กรณีฝ่ายที่ใช้สิทธิบอกเลิกจะต้องปฏิบัติอย่างไร จะขอกล่าว เพราะอยู่นอกขอบเขตที่วิทยานิพนธ์นี้มุ่งศึกษา

2.6.1 การบอกเลิกสัญญาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา

876 วรรคสอง

สิทธิบอกเลิกสัญญาในวรรคสองของมาตรานี้ มีที่มาจากวรรคแรก ซึ่งเป็นเรื่องที่ผู้รับประกันภัยต้องคำพิพากษาให้เป็นคนล้มละลาย ซึ่งกฎหมายให้สิทธิแก่ผู้เอาประกันภัยที่จะเลือกปฏิบัติได้ 2 ทาง คือ ให้ฝ่ายผู้รับประกันภัยหาประกันให้อย่างหนึ่ง หรือจะบอกเลิกสัญญาเสียเลยก็ได้อีกประการหนึ่ง

ในวรรคสองนี้เป็นเรื่องตรงกันข้าม คือ ฝ่ายผู้เอาประกันภัยตกเป็นคนล้มละลาย กฎหมายให้สิทธิแก่ผู้รับประกันภัยที่จะใช้วิธีการตามวรรคก่อนบังคับได้ตามควรแก่เรื่อง ที่จะต้องพิจารณาคือคำว่า "ตามควรแก่เรื่อง" มีความหมายเพียงใด จะถือว่ามีความหมายเช่นเดียวกับคำว่า "โดยอนุโลม" ตามที่บัญญัติไว้หลายแห่งในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์หรือไม่

ผู้เขียนเห็นว่า การบังคับโดยอนุโลมกับการบังคับตามควรแก่เรื่องนั้น น่าจะไม่เหมือนกัน ในกรณีแรกนั้นหมายถึงการนำกฎหมายมาใช้บังคับเท่าที่ข้อเท็จจริงในเรื่องนั้นจะเปิดช่อง หรือเอื้ออำนวยให้บังคับได้ ส่วนการนำกฎหมายมาใช้บังคับตามควรแก่เรื่อง น่าจะแปลว่า เรื่องใดที่ยังไม่สมควร ก็ไม่ต้องนำกฎหมายมาใช้บังคับ ส่วนเมื่อใดหรือกรณีเช่นใดจะสมควรนำมาใช้ คงเป็นหน้าที่ของศาลซึ่งเป็นผู้ใช้กฎหมาย ที่จะต้องพิจารณาตามพฤติการณ์เป็นเรื่อง ๆ ไป

การขอบอกเลิกสัญญาของผู้รับประกันภัย เพราะเหตุผู้เอาประกัน-

ภัยตกเป็นคนล้มละลายตามมาตรา นี้ มีข้อจำกัดอยู่บ้างเหมือนกัน กล่าวคือ ถ้าเป็นกรณี
ที่ผู้เอาประกันภัยได้ส่ง เบี้ยประกันภัยไปแล้ว เต็มจำนวนเพื่ออายุประกันภัยเป็นระยะ
เวลายาวนานพอเท่าใด ผู้รับประกันภัยจะบอกเลิกสัญญา ก่อนที่ระยะเวลานั้นสิ้นสุดลงไม่
ได้

จากการที่ผู้รับประกันภัยไม่อาจบอกเลิกสัญญาได้ก่อนครบระยะ
เวลา ซึ่งได้รับเบี้ยประกันภัยไว้แล้วนี้เอง เมื่อถึงคราวผู้รับประกันภัยใช้สิทธิเลิก
สัญญาจริง ๆ จึงไม่มีปัญหาว่าผู้รับประกันภัยจะต้องคืนเบี้ยประกันภัยทั้งหมดหรือแต่
บางส่วนหรือไม่ เพราะในทางปฏิบัติจะไม่มีเบี้ยประกันภัยล่วงหน้า ซึ่งผู้รับประกันภัย
รับไว้ก่อนบอกเลิกสัญญา

2.6.2 การบอกเลิกสัญญาตามที่ระบุไว้ในกรมธรรม์ประกันภัย

การบอกเลิกสัญญาในกรณีเช่นนี้ไม่มีข้อยุ่งยาก ทุกอย่างเป็นไป
ตามกฎหมายและวิธีการที่ระบุไว้ในกรมธรรม์ประกันภัย โดยปกติในกรมธรรม์จะมีข้อ
กำหนดที่ให้สิทธิแก่ผู้รับประกันภัยจะบอกเลิกสัญญาได้ แต่จะต้องบอกกล่าวให้ผู้เอา-
ประกันภัยทราบล่วงหน้าพอสมควร และคำบอกกล่าวบอกเลิกสัญญาต้องทำเป็นหนังสือ
อย่างไรก็ดี การใช้สิทธิบอกเลิกสัญญาตามข้อกำหนดที่ระบุไว้ใน
กรมธรรม์ประกันภัย ผู้รับประกันภัย (รวมตลอดถึงกรณีและผู้เอาประกันภัยบอกเลิกสัญญา
ด้วย) ไม่จำเป็นต้องให้เหตุผลประกอบการบอกเลิกสัญญา

มีข้อน่าสังเกตว่า ในกรมธรรม์ประกันภัยบางประเภท จะไม่มีข้อ
กำหนดเกี่ยวกับการบอกเลิกสัญญาของคู่กรณีระบุไว้ เช่น การประกันวินาศภัย ซึ่ง
ความเสียหายเกิดจากฝน⁽³⁰⁾ (rain insurance) เนื่องจากการประกันภัยในลักษณะ
เช่นนี้ เวลา เป็นส่วนประกอบที่มีความสำคัญมาก จะเห็นได้ว่า หากยินยอมให้ผู้รับ
ประกันภัยบอกเลิกสัญญาได้ โดยอาศัยอำนาจตามข้อกำหนดในสัญญา ในกรณีที่มีพยาน

(30) Ibid., pp. 255 - 56

อากาศว่า ฝนจะตกในช่วงระยะเวลาใด ผู้รับประกันภัยก็จะรีบชิงบอกเลิกสัญญาเสียก่อน ซึ่งจะทำให้เกิดความเสียหายและความยุติธรรมแก่ผู้เอาประกันภัยเป็นอย่างยิ่ง หรือในกรณีตรงกันข้ามที่มีพยากรณ์ว่า อากาศแจ่มใส ฝนจะไม่ตก หากยอมให้ผู้เอาประกันภัยบอกเลิกสัญญาได้ ก็ย่อมจะไม่เป็นธรรมแก่ผู้รับประกันภัยเช่นเดียวกัน

ข้อเปรียบเทียบเกี่ยวกับหลักกฎหมายต่างประเทศ

เหตุบอกเลิกสัญญาประกันภัย (เฉพาะกรณีประกันอัคคีภัย) ตามกฎหมายของฟิลิปปินส์บัญญัติไว้แตกต่างไปจากกฎหมายไทย โดยบัญญัติไว้ว่า ถ้าปรากฏว่ามีการเปลี่ยนแปลงการใช้ หรือการแปรสภาพทรัพย์สินที่เอาประกันภัยให้ผิดไปจากที่ตกลงกันไว้ โดยมีได้รับความยินยอมจากผู้รับประกันภัย และเนื่องจากการกระทำของผู้เอาประกันภัยดังกล่าว เป็นเหตุให้ผู้รับประกันภัยจำต้องเสี่ยงภัยมากขึ้นกว่าเดิม ผู้รับประกันภัยจะบอกเลิกสัญญาเสียก็ได้⁽³¹⁾

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

(31) รัฐบัญญัติประกันภัยของฟิลิปปินส์ (ฉบับที่ 2427), มาตรา 160